

Gondolatok e fiatal szakterület születéséről, fejlődéséről, jelenlegi helyzetéről és jövőjéről

DR. RENNER ANTAL

DOI: 10.21755/MTO.2014.057.0001.001

A XIX. század utolsó és a XX. század első évtizedében kezdődött az addig egységes sebészet fragmentálódása, különböző manuális diszciplínákra. A kézsebészet kialakulásának kezdete is erre az időszakra tehető. Mely tényezők sürgették a kézsebészet önálló diszciplínává válását?

Századunk első felében lezajlott az ipari forradalom, kialakultak a gépesített munkafolyamatok, soha nem látott szintre jutottak a különböző sportágak. Ebben az időszakban két világháborút élt át az emberiség. Nagyvonalakban e tényezőknek a következménye, hogy a kézsérülések száma soha addig nem látott arányokat öltött, s az úgymond „egyszerű” sérüléseket bonyolultabb, a kéz számos szövetét súlyosan károsító sérülések szaporodtak el, és megismerhettük a „polytraumatizált kéz” fogalmát. Ezek eredményes kezelése a korábbi évszázadok módszereivel, eszközeivel lehetetlen feladat volt. A kézsebészet fejlődésének különös szerencséje, hogy a manuális diszciplínák születésének időszakában akadtak sebészek, akik zseniálisan regisztrálták a követelményeket, levonták a szükséges következtetéseket s megszabták a születendő kézsebészet útját.

Mindenekelőtt *Sterling Bunnell* nevét kell megemlíteni (USA, 1882–1957), aki a modern kézsebészet atyjának tekinthető. Elsőként deklarálta, hogy a korabeli sebészi eszközök, varróanyagok és a sebészi technika a kéz finom struktúráiban eredménytelen, alkalmatlan. A jobb eredmények elérésére atraumatikus műszerek, szövetbarát varróanyagok és szövetkímélő műtéti technika szükséges. E kezelési elvek és módszerek következetes alkalmazásával ugrásszerűen javultak gyógyeredményei, s e javuláshoz az antibiotikumok egyidejű alkalmazása is hozzájárult. *Bunnell* új műtéti eljárások sorát dolgozta ki. Könyve, a „The Hand”, ma is a kézsebészek bibliája.

A kézsebészet nagyobb ütemű fejlődése, önálló szakmaként való elismertetése a különböző földrészekben a II. Világháború utáni időszakra tehető. Az elismertetés még azokban az országokban is nehézségekkel járt, amelyekben ma már jól szervezett kézsebészeti hálózatról beszélhetünk. A fejlődés lépcsőfokai szinte mindenütt azonosak voltak: kezdetben csak „mellékesen”, „hobbytevékenységként” foglalkoztak a hozzá kedvet érzők a kézsebészettel, s környezetük igen gyakran lebecsülte, kinevette az új szakma megszállottjait. A *Bunnell* által lefektetett alapelvek azonban a szaporodó kézsérülések és a kézsebészettel szemben támasztott fokozódó igények és elvárások miatt egyre szélesebb körben terjedtek. A *Bunnell*t követő kézsebészeti generációk munkásságának a kiteljesedése már napjainkba nyúló történet.

A kézsebészet elterjedése, szervezettsége az önálló szakmává válás folyamata országokként igen eltérő mértékű. Az előrehaladott fejlődés elsősorban az Amerikai Egyesült Államokban és a jobb gazdasági háttérrel rendelkező európai országokban tapasztalható. Napjainkban azonban a Föld minden részén, eltérő szinten ugyan, de lemérhető a fejlődés.

A KÉZSEBÉSZET MAGYARORSZÁGI TÖRTÉNETE

A korszerű kézsebészet a kezdeti lépéseit a II. Világháborút követő időszakban tette meg hazánkban. A kézsebészet fejlődését sürgette a háború után rohamosan fellendülő iparosodás, a közlekedési forradalom, a sportok tömegméretű terjedése, a háztáji kézsérülések szaporodása, amelyek következtében ugrásszerűen emelkedett a súlyos kézsérülések száma.

Az újszerű kézsebészeti alapelvek és az új kezelési lehetőségek birtokában elérhető jobb gyógyeredmények az ötvenes évek kezdetén

hazánkban is ismertté váltak: mindenekelőtt Kós Rudolf nevét kell említeni, aki számos közleményben számolt be kézsebészeti nehézségeiről és eredményeiről. 1961-ben adták ki „A kéz sebészete” című könyvét, de szakma-szervezési törekvéseit a szűk látókörű hivatalos szervek akadályozták.

A kezdeti időszak további neves személyei: *Ladányi Józsa, Érczy Miklós, Zoltán János, Manninger Jenő, Forgon Mihály* voltak.

A XX. század ötvenes éveit nem kedveztek a tudományok fejlődésének, mivel a személyes információcsere, a szaklapok, könyvek elérhetősége minimálisra szűkölt. Az élet azonban hazánkban is bizonyította, hogy a fokozódó igények kielégítésére egy-egy ortopéd-sebész, plasztikai sebész, általános sebész nem rendszeres kézsebészeti tevékenysége már nem elegendő.

Egészségügyi kormányzatunk felismerte a sérülések népgazdasági jelentőségét, és 1956-ban létrehozta az Országos Traumatológiai Intézetet, amely a magas szintű sérültellátás mellett megszervezte a hazai baleset-sebészeti hálózatot, s az Orvostovábbképző Egyetem – jogelődje OTKI – Traumatológiai Tanszékeként széleskörűen oktatta a korszerű baleset-sebészeti ismereteket. Az ötvenes évek végén a tudományos kapcsolatok is gyors ütemű fejlődésnek indultak és ez a legújabb tudományos eredmények beáramlása révén hazánkban is hatalmas energiákat szabadított fel.

Manninger Jenő, Jörg Böhler (Linz, Ausztria) kézsebészeti tanfolyamát végighallgatva, a korszerű kézsebészeti ismereteket elsajátítva, *Szántó György* főigazgató hozzájárulásával, mozgásszervi traumatológiai osztályán belül

megalapíthatta az Országos Traumatológiai Intézetben hazánk első kézsebészeti egységét, 12 ágyon, 1959-ben.

E lépéssel szervezett kereteket kapott a hazai kézsebészet. Az első kézsebészeti osztály munkatársai – *Zolczer László, Varga Antal, Renner Antal, Sántha Ernő, Dömötör Endre* – a legjobb külföldi intézetekben sajátíthatták már el a korszerű ismereteket, amelyeket azonnal átültettek a hazai gyakorlatba. A lelkesítő eredmények új hitet, ambíciót, lelkesedést kölcsönöztek a kézsebészeti teamnek, amely kezdetben ugyanazokkal a nehézségekkel, gyakran meg nem értéssel találkozott, mint elődeik, a világon mindenütt...

A soron következő feladat a hazai kézsebészeti bázis létrehozása volt. Az úttörő korszak néhány éve után a felgyülemlett ismeretanyag továbbadását tekintették fő feladatuknak. Az akkori OTKI szervezésében 1962-ben az Országos Traumatológiai Intézet megrendezte az első háromhetes kézsebészeti bázis-tanfolyamot, s az ezredfordulóig ez minden évben megrendezésre került.

E tanfolyamok iránt az érdeklődés évről-évre fokozódott. 1987-ben rendeztük a 24. bázis-tanfolyamot (1. ábra), utána közvetlenül a jubileumi 25.-ket, amely egyben már az első továbbképző jellegű tanfolyam is volt (2. ábra). Az utóbbin 9 nagynevű, külföldi kézsebész mutatott be rendkívül nagy értékű előadásokban a kézsebészet szüntelen fejlődésének eredményeit. Az első 25 évben több mint 700 magyar és több mint 300 külföldi (NSZK, NDK, osztrák, szovjet, csehszlovák, holland, perui) orvos- és gyógytornász hallgatója volt kétnyelvű tanfolyamainknak.

1. ábra A 24. bázis-tanfolyam résztvevői 1987-ben.

2. ábra A jubileumi 25. továbbképző tanfolyam résztvevői

Ezzel jubiláló Kézsebészeti Osztályunk a hazai kézsebészet zászlóshajója lett!

A mikroszkópos sebészet bevonulása a kézsebészetbe gyors reagálást igényelt. 1980-ban az Intézet 50 hallgatóval megszervezte az első mikrosebészeti tanfolyamot, amelyet a müncheni Egyetem Plasztikai Sebészeti Osztályáról Biemer docens vezetett.

A kézsebészeti tanfolyamok jól összeállított elméleti és gyakorlati anyaga, az Intézet korszerű audiovizuális oktatási rendszere évről-évre növekvő érdeklődést váltott ki a fiatal sebészek körében. E kollégák közül számosan váltak a kézsebészet elkötelezett művelőjévé. A szakemberképzés másik módszereként az Országos Traumatológiai Intézet Kézsebészeti Osztálya rendszeresen fogadott fiatal szakorvosokat – külföldieket is – akik hosszabb-rövidebb ideig tartózkodtak a Kézsebészeti Osztályon, ahol elsajátíthatták a korszerű kézsebészeti ismereteket.

A fővárosi baleset-sebészeti osztályokon, az egyetemi klinikákon, valamint Pécsen, Miskolcon, Egerben, Diósgyőriben, Szombathelyen követték először a biztató példát, s alakították meg a kezdetben csak egy-két személyes kézsebészeti teameket. A team-szervezés folyamata ettől kezdve megállíthatatlan volt. Elsősorban a megyei traumatológiai osztályokon sorban alakultak a kézsebészeti munkacsoportok.

A másodgenerációs baleseti sebész főorvosok egyrészt már maguk is birtokosai voltak a korszerű kézsebészeti ismereteknek, másrésztől

éreztek a sürgető igényt a jobb kézsebészeti ellátásért. Ezért minden erejükkel támogatták a fiatal sebész orvosok kézsebészeti kiképzését is. Az orvos-vezetők közül egyre többen látták világosan, hogy osztályukon szükség van önálló kézsebészeti részlegre, sőt egy-egy regionális centrumban önálló kézsebészeti osztályra. E sürgető szükségszerűséget az Egészségügyi Minisztérium is a magáévá tette és külön szervezett orvosi állásokkal, anyagi segítséggel is támogatva az önálló kézsebészeti egységek megszervezését, hiszen a sérülések 30%-a kéz-sérülés és ez az arány a munkaképes korosztályra vonatkoztatva még magasabb és ennek nemzetgazdasági jelentősége is hatalmas volt! Hazánkban 14–16 olyan egyetemi vagy megyei baleset-sebészeti osztály működött, amelynek keretében már megalakult, vagy alakulóban volt a kézsebészet. Emellett azonban a progresszív betegellátás alacsonyabb fokozataiban is igen sok orvos-kolléga volt, aki elvégezte a kézsebészeti tanfolyamot. Budapesten kívül Pécs, Miskolc, Szeged, Szombathely, Eger, Kecskemét, Székesfehérvár és Győr volt a hazai kézsebészet akkor legerősebb bástyája. A szervezett hazai kézsebészet az első negyedszázad elteltével döntő szakaszához érkezett. Mennyiségi és minőségi szempontból is célt értünk: létrejött a hazai kézsebészeti szakember bázis, amely alapvető feltétele volt minden további szakmai és szervezeti fejlesztésnek! E szakemberek zöme – s ez is természetes – elsősorban a baleset-sebészeti osztályokon dolgozott.

A KÉZSEBÉSZET OKTATÁSA

1962–2002-ig az Országos Traumatológiai Intézetben szervezett bázis tanfolyamokon 962 magyar és 316 külföldi hallgató vett részt (e tanfolyamok magyar és német nyelven folytak) + 85 gyógytornász-hallgatónk volt. Mikroszkópos tanfolyamainkon 426 magyar, 16 külföldi hallgató vett részt. Hazánkban rendezett nemzetközi kézsebészeti továbbképző tanfolyamokon 383 magyar és 196 külföldi orvos vett részt (FESSH – Federation of European Societies of Surgery of the Hand közreműködésével.) A kézsebészetet már művelő, illetve művelni akaró orvosok közül egyéni továbbképzésen 1116 magyar és külföldi orvos hospitált több hetet, illetve hónapot osztályunkon.

Medikus gyakorlati oktatáson 1018 hallgató vett részt.

A kézsebészet egyetemi oktatását 1984-ben vezette be Berentey György professzor az egyetemi traumatológiai tanszék vezetője.

Végül a kézsebészet a hivatalos posztgraduális képzésben is helyet kapott.

TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

Kétségtelen, hogy az első kézsebészeti osztály munkatársainak publikációs tevékenysége az első eredmények gyors ismertetésével jelentős szerepet kapott az új szakma megismerésében és elismertetésében. Az új teamek megalakulásával a közlemények száma ugrászerűen megnövekedett. Nagy előny, hogy a *Magyar Traumatológia Ortopédia Kézsebészet Plasztikai Sebészet* szaklapban kézsebészeti rovatot nyitottunk.

Előadásainkkal 1985-ig többnyire a Magyar Traumatológus Társaság rendezvényeihez kapcsolódva szerepeltünk, illetve a Magyar Ortopéd Társaság és a Plasztikai Szekció tudományos ülésein mutattuk be eredményeinket. 1985 óta a Kézsebészeti Szekció rendezi tudományos üléseinket: évenként hazai, kétévenként lehetőleg nemzetközi jelleggel. Igen sok előadás hangzik el külföldi kongresszusokon.

A kézsebészet eredményeinek egyik legjobb értékmérője lehet, hogy kézsebészeti témakörből eddig 16 kandidátusi értekezés és 3 nagydoktori disszertáció született. Ezt, természetesen, nívós publikációs tevékenység előzte

meg, hazai és külföldi szaklapokban.

Az elmúlt években monográfia, szakkönyv gyakorló orvosoknak jelent meg hazai szerzők tollából, illetve több manuális szakma szakkönyvében szerepel önálló fejezettel a kézsebészet. Az őszinte számvetéshez hozzátartozik a beismerés: lépéshátrányban voltunk egy kézsebészeti kézikönyv megírásával, de e könyv már napjaink szülöttje lesz....!

SZERVEZÉSI FELADATOK

- 1977. Megalakult a Kézsebészeti Szekció a Magyar Traumatológus Társaság keretében.

- Gyümölcsöző kapcsolatot építettünk – a kezdeti időszak lehetőségei szerint – Ausztria, Németország, Svájc kézsebészeivel, e kör később tágult az angolszász nyelvterület felé is.

- Ösztöndíjas utakat szerveztünk.

- 1978. Szekciónkat felvették a Kézsebészeti Társaságok Nemzetközi Szövetségébe (IFSSH) (következő főtitkára: *Dr. Szabó Zsolt* PhD, Miskolc).

- 1989. Részt vettünk az Európai Kézsebészeti Társaságok (FESSH) szervezésében (ennek jelenlegi elnöke: *Dr. Szabó Zsolt* PhD, Miskolc).

- 1992. Megalakítottuk a Magyar Kézsebész Társaságot.

- 1993-tól létezik a kézsebészeti szakvizsga. 1992–2005 között 162 orvos szerzett „kézsebész szakorvos” képesítést.

- Osztályunkat az FESSH európai kiképző centrummá minősítette.

- Az ezredforduló után – utód nélkül megszüntette az Egészségügyi Minisztérium az Országos Traumatológiai Intézetet – s a különböző oktatási, tudományos feladatokat a Magyar Kézsebész Társaság vette át.

S mit hozott utána, eddig, s mit hoz ezután a jövő?

A jelen egészségügyi átszervezés nem sok jót ígér! Az utóbbi évtizedben inkább a leépülés kézzelfogható jeleit tapasztalhatjuk, s amit évtizedekig büszkén mutattunk be Európában és más Világrészekben: kézsebészeti gyógyeredményeink, oktatás, továbbképzés, külföldi kongresszusok látogatása, tanulmányutak, publikálások, stb, stb. – nos, visszafelé lépünk!

S a jubiláló Osztály?

Nos, a 30–32 betegágy a felére csökkent! Az osztály 2–3 kézsebész szakorvosa, s még képzetlen fiatalok az ügyeletek ellátásához sem elégségesek. A kiképzés forgórendszere megsűnt! – így remény sincs, hogy a kézsebészeti alapismereteket a többi fiatal orvosnak megtaníthatnánk! A bevezetett „műszakosított” munkarend megöli az orvoscépzést, szakmailag hiányosan képzett, mentálisan eltévedő fiatalok válnak „érett orvossá”, sem az elméleti, sem gyakorlati tudásuk nem elégséges az önálló betegellátáshoz, a közös ortopédia–traumatológia szakvizsga idején: mikrosebészet, replantációk, érnyeles szövetátültetések stb.

A nagyigényű műtétek eltűnnek a programból, idő, szakember, műtőkapacitás hiányában.

Az eddig viselt táblák, Baleseti és Kézsebészeti Osztály, Baleseti és Kézsebészeti Tanszék, lassan lehullanak a bejáratokról, a vidéki kórházakban és az Egyetemeken...!

EPILÓGUS

Egy kérdés: miért vagyunk képtelenek, mi magyarok, megbecsülni az elődök által létrehozott „európai csodát”?

Miközben: az évtizedekig „példakép” Ausztriában, mindössze két éve minősítették a Lorenz Böhler Kórház Kézsebészeti Osztályát „Európai Kézsebészeti Centrummá”? Miközben a mi osztályunk évtizedek óta európai hivatalos kiképző központ – nevében jelenleg is!

(Csak megjegyzem: Németország és Ausztria ma vezető kézsebészei, fiatal orvosként valamennyien a mi bázis-tanfolyamainkon kezdték elsajátítani a kézsebészet művészetét...!!).

Mi lesz veled MAGYAR KÉZSEBÉSZET?

Hol vannak a „felső Hivatalokban” a szakmához értő vezetők, akik a múlt értékeit is hivataloskenné lennének megőrizni, s tovább fejleszteni? Az önálló szakmává érett baleseti sebészetet és ennek bölcsőjében életre kelt kézsebészetet? Ezek, ma, válasz nélküli kérdések!